

Úloha veřejných knihoven v neformálním vzdělávání dospělých se zaměřením na Krajskou knihovnu Františka Bartoše ve Zlíně

Marcela Pikhartová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marcela PIKHARTOVÁ**
Osobní číslo: **H10336**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů
v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Úloha veřejných knihoven v neformálním vzdělávání
dospělých se zaměřením na Krajskou knihovnu
Františka Bartoše ve Zlíně**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

**Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti neformálního vzdělávání dospělých
ve veřejných knihovnách.**

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí rozhovorů a dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEŠ, Milan. Andragogika filozofie-věda. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-864-3203-3.

JESENSKÝ, Ján. Andragogika a gerontagogika handicapovaných. Praha: Univerzita Karlova, 2000. ISBN 80-718-4823-9.

BENEŠ, Milan a kol. Idea vzdělávání v dnešní společnosti. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-40-8.

BALVÍN, Jaroslav. Pedagogika, andragogika a multikulturalita. Praha: Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3.

PLATÓN a František NOVOTNÝ. Ústava. Praha: Oikoymenh, 1996. ISBN 80-86005-28-3.

ŠERÁK, Michal. Zájmové vzdělávání dospělých. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice. Editor Milada Rabušicová, Ladislav Rabušic. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

22. ledna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

2. května 2014

Ve Zlíně dne 22. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

30. 4. 2014

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpráší-li autor takového díla udělit svolení bez vědného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 neztvárá nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licencí, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Úloha veřejných knihoven v neformálním vzdělávání dospělých se zaměřením na Krajskou knihovnu Františka Bartoše ve Zlíně

Klíčová slova:

Knihovna, knihovník, knihovnictví

andragogika, formální vzdělávání, neformální vzdělávání, zájmové vzdělávání, edukace, výchova a vzdělávání dospělých, sebevýchova, volný čas, zájmové aktivity, sociální andragogika, sociokulturní oblasti výchovy, kulturní andragogika, profesní andragogika, etnika, znevýhodněné skupiny

ABSTRACT

The Role of Public Libraries in Informal Education of Adults with a Focus on the Regional Public Library of Frantisek Bartos in Zlín

Keywords:

Library, librarian, library profession

Andragogy, formal education, informal education, adult learning, self education, leisure, recreation activities, social andragogy, sociocultural field of education, cultural andragogy, professional andragogy, ethnicity, disadvantaged groups, handicapped

Děkuji doc, PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za vedení mé bakalářské práce a rovněž děkuji svým kolegyním za podporu.

Motto:

Opravdová demokracie žádá po každém občanovi zájem o věci veřejné a o stát ... Demokracie se opírá o vědu a všestranné a všeobecné vzdělání, demokracie je stálým úsilím o politickou výchovu a výchovu občanstva vůbec. Výchova je však do značné míry sebevýchovou – obtíže výchovy nemáme s dětmi, nýbrž s dospělými, sami se sebou.

Tomáš G. Masaryk, 1925

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM	12
1.1 KNIHOVNY V SYSTÉMU ANDRAGOGICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ	12
1.2 ANDRAGOGIKA V SYSTÉMU NEFORMÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PROSTŘEDNICTVÍM KNIHOVEN.....	13
2 KNIHOVNY A NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	15
2.1 ROLE KNIHOVNY A KNIHOVNÍKA V ZÁJMOVÉM VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	16
2.1.1 Role knihovny, jako instituce.....	17
2.1.2 Role knihovníka a jeho potřeba dalšího vzdělávání.....	18
2.1.3 Bezbariérová knihovna.....	20
2.2 VÝZNAM CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÉHO – Z HISTORIE VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V KRAJSKÉ KNIHOVNĚ FRANTIŠKA BARTOŠE.....	21
2.3 DOSPĚLÝ A JEHO POTŘEBY V OBLASTI EDUKACE V SOUČASNÉ DOBĚ.....	24
2.4 CÍLOVÉ SKUPINY VYUŽÍVAJÍCÍ MOŽNOSTI CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PROSTŘEDNICTVÍM KNIHOVEN VŠEOBECNĚ	24
2.4.1 Cílové skupiny využívající celoživotní vzdělávání v KKFB ve Zlíně.....	25
3 METODY A TECHNOLOGIE VYUŽÍVANÉ PŘI NEFORMÁLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH SKUPIN UŽIVATELŮ KKFB VE ZLÍNĚ	29
3.1 METODY.....	29
3.2 TECHNOLOGIE	30
3.3 METODY PRÁCE SE ZNEVÝHODNĚNÝMI SKUPINAMI.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 CÍLE A OBJEKT VÝZKUMU	33
4.1 CÍL VÝZKUMU	33
4.2 METODY VÝZKUMU.....	34
4.3 CÍLOVÉ SKUPINY VÝZKUMU A OČEKÁVANÉ VÝSTUPY	34
4.3.1 Cílové skupiny	34
4.3.2 Očekávané výstupy	35
5 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU	37
5.1 ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ ZKOUMANÉHO VZORKU UŽIVATELŮ KNIHOVNY.....	37
5.2 ZPRACOVÁNÍ ROZHOVORŮ	49
6 SHRNUTÍ A VYUŽITÍ PRO PRAXI	52
6.1 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	52
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Téma své bakalářské práce Úloha knihoven v neformálním vzdělávání dospělých se zaměřením na Krajskou knihovnu Františka Bartoše ve Zlíně jsem si nevybrala náhodou. Více jak dvacet let pracuji v knihovnictví a trávím si říci, že v tomto oboru mám bohaté zkušenosti. Knihovny měly vždy důležitou roli přímo v centru obce a v podpoře vzdělávání dospělých, zajišťovaly neformální podporu jednotlivců i skupin a byly využívány pro neformální učení. Už od 2. poloviny 19. století působily veřejné knihovny vzniklé iniciativou čtenářských spolků a nezřídka za finančního přispění místních bohatých mecenášů, jako propagátoři vědních a kulturních poznatků z různých oblastí lidského konání a to jak pomocí tištěného slova, tak pořádáním různých kulturně-vzdělávacích akcí.

Knihovny, jako tradiční pořadatelé vzdělávání dospělých fungují i nadále, často se však mění metody jejich práce. Vzdělávání dospělých probíhá uvnitř knihovnických institucí, při práci a trávení volného času. Zřízení veřejné knihovny není v dnešní době pouze privilegiem velkých obcí, ale potřeba jejich fungování se přenesla i na místa s menším osídlením obyvatel. Malé obecní knihovny jsou využívány staršími občany kvůli dostupnému výměnnému knižnímu fondu, ale také mladšími návštěvníky pro bezplatný přístup k internetu.

Veřejné knihovny jsou prostřednictvím svých aktivit předurčeny stávat se přirozenými centry neformálního občanského vzdělávání. Jsou to místa, která jsou otevřena všem bez rozdílu vzdělání, věku, národnosti, etnické příslušnosti a sociálního postavení a mohou poskytovat prostor pro realizaci celé škály občanských aktivit, zájmového vzdělávání a trávení volného času. Knihovny mohou působit v oblasti spolupráce místních partnerů, ať už se jedná o školy, instituce, lokální občanské iniciativy či neziskové organizace a mohou se tak stávat informačním a komunitním centrem podporujícím aktivní participaci občanů. Z osoby knihovníka se stává profesionál s teoretickými poznatky a praktickými dovednostmi z oblasti neformálního občanského vzdělávání. Je to osoba, která je napojena na další občanské instituce ve svém místě, dokáže zjišťovat vzdělávací potřeby obyvatel a navrhnout vzdělávací a kulturní aktivity, dovede moderovat debaty a nezřídka působí knihovnik sám jako lektor.

Ze strany návštěvníků knihoven vzniká požadavek na rychlé, přesné a spolehlivé vyřízení potřeb. Knihovny se stávají místem setkání různých věkově, profesně či zájmově orientovaných skupin obyvatelstva.

Vzdělávání dospělých v knihovnách probíhá ve dvou úrovních. V první je to další vzdělávání knihovníků-zaměstnanců knihoven. Ve druhé je to pak vzdělávání a to většinou zájmové návštěvníků-uživatelů knihoven. Protože zpracovat obě témata by bylo velmi obsáhlé, zúžila jsem obsah mé práce na průběh a možnosti neformálního vzdělávání druhé skupiny – tj. návštěvníků- uživatelů knihoven. Svoji práci bych chtěla zaměřit na formy a prostředky dalšího vzdělávání dospělých, které může současná knihovna svým návštěvníkům nabídnout. Veřejné knihovny se stávají multikulturálními centry, ve kterých najde vyžití a zájmové trávení svého volného času téměř každý člen rodiny, bez rozdílu věku. Tento poznatek je patrný zvláště o víkendových provozech, kdy do knihovny přichází celé rodiny, nebo při organizování různých soutěží (literárních, výtvarných) a přednáškových akcí, které navštěvují jak děti, tak i dospělí produktivního věku a senioři. Cílem mé práce je výzkum zaměřený na KKFB ve Zlíně. Cílem výzkumu je vytipovat ty skupiny návštěvníků knihovny, které využívají nejvíce nabídky vzdělávacích kurzů knihovny, zda uživatelé knihovny o nabídce ví a jaké jsou jejich požadavky na vzdělávací obsah kurzů.

Ve 21. století je pro nás samozřejmé, že právo na vzdělání je právem každého člověka, protože studium a vzdělání je cestou k osobnímu rozvoji a tím i k bohatšímu životu. Vzdělání a vědění přináší toleranci a respekt v dnešním multikulturálním a mobilním společenství a vzdělání by mělo být prostředkem k mírnění sociálních a politických konfliktů. Vyšší všeobecná úroveň vzdělání je navíc nezbytným předpokladem ekonomického růstu a zaměstnanosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM

Vzdělávání dospělých v českých zemích ovlivnilo národní obrození, postupný rozpad feudálních vztahů, vznik měšťanstva, proletariátu, české inteligence a nástup průmyslové revoluce. Původní nositelé lidové osvěty byli vlastenečtí učitelé a kněží, význačné osobnosti z oblasti vědy a kultury, politici, ochotnické divadelní pěvecké či hudební spolky, **knihovny**, nedělní školy.... (Milan BENEŠ: *Úvod do andragogiky*, 1997)

1.1 Knihovny v systému andragogického vzdělávání

Významnou roli v neformálním vzdělávání ve výčtu institucí hrají vedle různých kulturních a komunitních institucí právě knihovny. Výhodou veřejných knihoven je silné postavení v místní komunitě, znalost jejích potřeb, partnerství s místními institucemi a poskytování řady služeb, zaměřených na neformální vzdělávání různého druhu. Knihovny tak mohou sehrávat významnou roli při podpoře vzdělávání jednotlivců a to se odráží ve snaze začlenit ve větší míře vzdělávací programy do svých strategií. V praxi rozlišujeme několik typů knihovnických zařízení: jsou to knihovny školní (při základních, středních či vysokých školách a akademiích), dále jsou to knihovny podnikové nebo oborové (každá továrna, nemocnice, či výzkumný ústav provozovali a ve většině případů dodnes provozují knihovny zaměřené svým fondem na profesní a oborovou literaturu) a největší zástupný podíl mezi knihovnami mají knihovny veřejné (obecní, městské, krajské, ale také vědecké a technické).

Hlavním rysem moderní knihovny by měla být především multifunkčnost a multimediálnost. Knihovny tradičně fungují jako přirozená informační, kulturní a společenská centra, a kromě klasické výpůjčky knih tedy často nabízejí i program kulturních akcí (večery poezie, besedy se spisovateli, vědci a významnými osobnostmi, soutěže, výstavy apod.), přičemž nabídka služeb se stále rozšiřuje. (Michal ŠERÁK: *Zájmové vzdělávání dospělých*. 2009).

Můžeme si klást otázky:

Jakou roli hrají knihovny v systému andragogického vzdělávání?

Jakým se způsobem se uživatel knihovny může prostřednictvím knihovny neformálně vzdělávat?

Jakou roli hraje knihovna a také osobnost knihovníka ve vzdělávání dospělých?

Je o vzdělávání v knihovnách potřebné a je o ně zájem?

Jakou má vzdělávání dospělých v knihovnách budoucnost?

Proces výchovy dospělých v knihovnách vychází z myšlenky rozvoje osobnosti pomocí znalostí, které jsou hodnotou samy o sobě. Tato filosofie humanitního vzdělávání je přesvědčena o existenci humanitních, všeobecných a kulturních obsahů, jejichž sprostředkování vede k rozvoji autonomní osobnosti, ale také může mít bezprostřední využitelnou hodnotu. Proces vzdělávání nerozlišuje jaké sociální postavení, vzdělání a věk uchazeč má. Knihovna propaguje jak vzdělávací formy zaměřené na vnitřní svět osobnosti (sebepoznání, jóga, terapie,...), ale také na vzdělávání dospělých v oblasti informační techniky a různých oblastí lidského poznání. (M. ŠERÁK: *Zájmové vzdělávání dospělých*, 2009)

Připojuji, že vzdělávání dospělých v knihovnách má charakter zájmového vzdělávání, pro které je charakteristická dobrovolnost a neformálnost. Uživatel knihovny si volí edukační aktivity, metody, dobu a cíle individuálním způsobem.

Knihovna musí být efektivně organizována a udržovat profesionální úroveň své činnosti a právě aktivním spojovacím článkem mezi uživatelem a knihovními fondy je osoba knihovníka. Předpokladem zabezpečení dostatečné úrovně služeb je knihovnickova odborná kvalifikace a jeho další vzdělávání... Kvalifikovaní knihovníci mají mít ukončené vysokoškolské studium nebo postgraduální kurz z knihovnictví a informačních věd na knihovnické škole. Aby udrželi kontakt s vývojem svého oboru, mají se knihovníci průběžně odborně vzdělávat na formální nebo neformální základně. Je důležité, aby pracovníci veřejných knihoven udržovali spojení. (Služby veřejných knihoven: *Manifest IFLA/UNESCO*, 2002).

.

1.2 Andragogika v systému neformálního vzdělávání prostřednictvím knihoven

Andragogická věda zkoumá skupiny účastníků, kteří přistupují k otázkám dalšího vzdělávání a to z jejich sociálně-vědního a individuálního přístupu (životní podmínky, struktury soužití, druhy vnímání, životní styl, způsob vedení života) a identifikuje jejich vztah ke vzdělávání dospělých.

Vzdělávání dospělých se stalo součástí personální politiky v organizacích a také v knihovnách. Vzdělávání se zaměřuje jak na získávání profesních kvalifikací a kompetencí ve vzdělávacím procesu knihovníků, tak na vzdělávání zájmové a všeobecné, určené návštěvníkům knihovny.

Specifikum andragogiky je, že je výrazně orientována na podporu praxe a prakticky využitelného vědění. Další vzdělávání uživatelů knihovny je vyžadováno jako důsledek sociálních a kulturních změn a technologických vymožeností. Neformální učení v knihovnách probíhá jako součást jiných činností, ať už jde o obyčejnou četbu tiskovin, účast na kurzech či návštěvě různě tématicky zaměřených přednášek a následně o reflexivní zpracování získaných poznatků. Návštěvník knihovny má možnost se neformálně vzdělávat čtením odborné literatury a časopisů, prostřednictvím návštěv jednorázových přednášek a seminářů či odborných výstav. Vzdělávací funkce veřejných knihoven je uváděna jako jeden z důležitých bodů v poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb. V knihovnách probíhají výzkumy a dotazování, kdy odpovídají pracovníci i respondenti z řad uživatelů, definují se cíloví uživatelé a k nim odpovídající služby. Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení poskytuje nový impuls knihovnám a oživení vazeb s místními skupinami a komunitami. Knihovny se stávají aktivními partnery různých institucí. Neformální vzdělávání je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, které mohou člověku zlepšit jeho společenské i pracovní uplatnění. (Strategie, 2007, s.8). (Milada RABUŠICOVÁ, Ladislav RABUŠIC: *Učíme se po celý život*. 2008, ISBN 978-80-210-4779-2).

2 KNIHOVNY A NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH

Knihovna umožňuje návštěvníkům bezplatný a rovný přístup:

- k informacím na internetu
- ke kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti,
- k veškerým dostupným tištěným zdrojům informací: knihy, periodika a další
- k dostupným elektronickým zdrojům informací (v mezích autorského zákona)

Provoz veřejných knihoven definuje ustanovení zákona Zákonem č. 257/2001 Sb., O knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). Veřejná knihovna je definována jako knihovna s univerzálním knihovním fondem, v některých případech (vybrané knihovny) doplněným specializovanými fondy (například fondy regionální literatury nebo fond povinných výtisků periodického tisku), která trvale uchovává konzervační a historický fond (NK Praha, Státní vědecké a vybrané krajské knihovny – také KKFB ve Zlíně). Knihovna zajišťuje rovný přístup všem k veřejným knihovnickým a informačním službám a k dalším službám, jež poskytuje. NK ČR je centrem systému knihoven, vykonává koordinační, odborné, informační, vzdělávací, analytické, výzkumné, standardizační, metodické a poradenské činnosti. Dále činnost knihoven upravuje zákon č. 106/1999 Sb., O svobodném přístupu k informacím.

Činnost knihoven ve vzdělávání dospělých je zaměřena na podporu potřeb jednotlivých vzdělávajících se osob. Poskytuje jim výběr (knižního fondu, periodik, počítačových databází, zpracování rešeršních dotazů) a flexibilitu. Knihovna pomáhá lidem pokračovat ve vzdělávání a vracet se k němu. Podporou individuálních vzdělávacích aktivit umožňuje dospělým získat práci, kvalifikaci nebo dovednost.

(Výklad ustanovení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, ve znění zákona č.1/2005 Sb., týkající se poskytování služby dle § 4, odst. 1, písm. d) knihovního zákona).

Provozovatel knihovny může poskytovat další služby spočívající zejména v umožnění přístupu k placeným informacím na internetu, v umožnění přístupu k placeným vnějším informačním zdrojům pomocí telekomunikačního zařízení a v kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti.

Veřejné knihovnické a informační služby uvedené v § 4 odst. 1 knihovního zákona, mezi něž patří i umožnění přístupu k informacím na internetu, ke kterým má knihovna bezplatný přístup, je provozovatel knihovny povinen poskytovat bezplatně. Připojení počítače

k internetu je nezbytným technickým předpokladem zajištění přístupu veřejnosti k informacím na internetu.

Veřejnými knihovnickými a informačními službami se rozumí např. zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny, poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší.

Knihovnické služby jsou uživatelům poskytovány zdarma až na výjimky (zpracování rešeršních dotazů, MVS). Pro uskutečňování vzdělávacích programů jsou využívány žádosti o granty udělované MK ČR (závisí na ekonomické situaci).

Důležitá pro systém vzdělávání je technická vybavenost knihoven (počítače, audiovizuální zařízení).

Vzdělávání dospělých ve veřejných knihovnách má také své problémy. Je to často nedostatečná profesní příprava knihovníků – střední a vysoké školy nespolupracují nebo jen málo s knihovnami a absolventi těchto škol stojí často mimo profesní realitu. Nízké financování knihovnických a vzdělávacích služeb je spojeno rovněž s nízkým stavem kvalifikovaných pracovníků. Mnohé knihovníky odrazuje i náročnost práce s rizikovými skupinami a určitou brzdou v rozvoji a uskutečňování dalšího vzdělávání vidím i v nedostatečném průzkumu potřeb vzdělávacích programů a uživatelů.

2.1 Role knihovny a knihovníka v zájmovém vzdělávání dospělých

Přínos knihoven pro celoživotní vzdělávání spočívá v boji proti digitální ngramotnosti a sociálnímu vyloučení, se zvláštním ohledem na pozitiva dosažená díky využití informačních a komunikačních technologií. V oblasti vzdělávání dospělých v knihovnách záleží především na osobnosti knihovníka. Aby knihovník mohl působit jako vzdělavatel – lektor, záleží na úrovni vzdělávání knihovníků, tedy na znalostech a dovednostech knihovníka.

V tomto směru záleží na kompetenci knihovnických škol, včasné reagování na požadavky a reakce na ně v podobě restrukturalizace výuky a tím na úrovni vzdělání každého nového knihovníka. Tato úroveň se odráží ve výukových schopnostech a odborných kompetencích knihovníka, znalostech všech principů práce s informacemi, znalosti informačních a komunikačních technologií a profesionalitě. Jak knihovník, tak i vzdělávající se musí mít snahu se celoživotně vzdělávat a jejich vztah musí být založen na spolupráci.

Počet pracovníků v té které knihovně je ovlivňován řadou faktorů, např. počtem budov knihovny, jejich velikostí a uspořádáním, počtem oddělení v každé budově, stupněm využívání, službami, poskytovanými mimo budovu, a nutností zaměstnávat specialisty. Pokud některé služby poskytuje nebo doplňuje regionální nebo ústřední národní instituce, ovlivňuje to i počet pracovníků na místní úrovni. Rozhodujícím faktorem je také množství finančních prostředků. Koncepce odpovídajícího personálního zajištění činnosti služeb knihovny by měla být uskutečňována na základě procesu aplikace metody výkonnostního srovnávání s knihovnami srovnatelné velikosti a podobných charakteristik (benchmarking). (Služby veřejných knihoven: *Směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj*, 2002).

Dalšímu odbornému vzdělávání je ročně na jednoho pracovníka věnováno minimálně 48 pracovních hodin. Pracovníci působící v knihovnách s rozsahem provozní doby menším než 10 provozních hodin týdně (místní pobočky a knihovny v malých obcích) absolvují další odborné vzdělávání ročně v rozsahu nejméně 8 pracovních hodin.

(MK 59158/2011 Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky, článek 11, Pracovníci knihovny a jejich vzdělávání).

2.1.1 Role knihovny, jako instituce

Role veřejných knihoven v komunitě spočívá ve snaze zaktivizovat občany a posílit a rozvinout jejich občanské kompetence. Besedy a přednášky se známými osobnostmi regionu posilují místní identitu občanů. Knihovna poskytuje neutrální otevřený prostor pro uspokojení vzdělávacích potřeb různých lidí. Je místem pořádání debat a diskuzí a podporuje místní aktivity. Prostřednictvím možnosti přístupu k různým internetovým databázím působí jako informační a poradenské centrum pro řešení občanských problémů (ASPI). Setkávání návštěvníků v prostorách knihovny dává možnost propojení místních partnerských sítí a zapojení místních komunit do chodu a akcí knihovny.

Už zákon č. 430, o knihovnách obecních, z roku 1919, umožňoval zřízení místní knihovny prakticky v každé obci. V pozdějších letech byla funkce knihoven legislativně zakotvena právní úpravou v zákoně č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven. Funkci tehdejší

knihovny vystihuje formulace, že „posláním knihoven, důležitého a účinného masového činitele socialistické výchovy, je přispívat k všestrannému vzdělání pracujících, ..., a pomáhat při zvyšování jejich politické, kulturní a odborné úrovně. V oblasti služeb poskytují veřejné knihovny rozsáhlou škálu kurzů a služeb, z nichž některé mají širokou nabídku pro všechny skupiny uživatelů, další jsou cílené na konkrétní komunity. Některé kurzy jsou určeny pro nové studenty a další podporují pokračování lidí v procesu učení. Všechny kurzy pracují na principu umožnění lepšího sociálního začlenění a překlenutí digitální propasti. Velká část lidí má problémy s využitím počítače a základními dovednostmi více, než jsou ochotni přiznat. V této oblasti by měli knihovníci potenciálně rozpoznat základní dovednosti a tím mohou nasměrovat uživatele na další pokročilejší formy vzdělávání. V oblasti sociálního začlenění knihovny nabízí různé programy financované granty, ať už se jedná o uchazeče o zaměstnání, svobodné matky, příslušníky etnických menšin, mladé lidi v sociálním ohrožení.

Knihovnické informační služby tvoří výstup uspokojující informační potřeby klientů knihovny. Tento výstup umožňuje využívání dokumentů a informací v nich obsažených, poskytuje klientům potřebné dokumenty a informace. Podle různých typů knihoven rozlišujeme i další druhy služeb kromě výpůjční služby, jsou to služby pro imobilní občany, cirkulační výpůjční služby, reprografické, referenční, poradenské, konzultační, informační, faktografické, propagační, rešeršní, informační a bibliografické, ediční činnost, exkurze, lekce informační výchovy, výstavní činnost, vzdělávací lekce, instruktáže o používání knihovnické techniky, přístup na internet, používání technických nosičů, informace z databází, kulturní činnost a už zmiňované besedy se spisovateli, besedy se čtenáři, soutěže pro děti a přednášky s různou tematikou a zaměřením. V knihovně jsou uskutečňovány kulturní a vzdělávací akce: propagace jednotlivých děl a jejich autorů, autorská čtení, propagace díla regionálních autorů, výstavy dokumentů z fondu knihovny, výstavy obrazů, výstavy nakladatelské produkce, odborné přednášky s besedou a projekcí, literární besedy, večery poezie, literárně hudební pásma, koncerty. (Jäger R.: *Moderní přístup ke knihovnickým systémům*, 2012).

2.1.2 Role knihovníka a jeho potřeba dalšího vzdělávání

Se zvětšujícím se významem vzdělávacích aktivit knihoven se mění i role a postavení knihovníka, který by se měl v rámci svých pracovních povinností podílet na různých formách výuky. Jaké znalosti a dovednosti by měl knihovník v této pozici mít? Měly by instituce

u nás, které se podílejí na vzdělávání budoucích knihovníků, reagovat v tom smyslu, aby připravily studenty na rostoucí požadavky? Je zřejmé, že vyšší kvalita českých programů informačního vzdělávání v různých typech knihoven, včetně knihoven veřejných, začíná na knihovnických školách. Schopnost samostatného studia je považována za nejdůležitější předpoklad celoživotního vzdělávání. Dospělí jsou k učení nejvíce motivováni, pokud má jejich učení spojitost s jejich životem nebo problémem či situací, kdy potřebují své znalosti co nejdříve aplikovat. Vzdělávání dospělých studentů se pak daří nejlépe, když mají možnost mít vliv na to, co se učí a jsou vedeni k samostatné práci, kde mají vyučující spíše podpůrnou funkci. Ve veřejných knihovnách se pak považuje za nejpodstatnější vztah mezi knihovníkem a vzdělávajícím se, který je postavený na vzájemné spolupráci, empatii a důvěře. Kompetence vyučujícího knihovníka v těchto parametrech tedy poměrně daleko přesahují obor knihovnictví. V oblasti informačního vzdělávání se knihovník setkává s úkoly, které souvisí s vytvářením obsahové náplně jednotlivých přednášek nebo kurzů, včetně hodnocení a organizace. Záleží na výukových schopnostech a odborných kompetencích knihovníka, jako jsou znalosti všech principů práce s informacemi, znalosti informačních a komunikačních technologií a profesionalita, založená na vlastním celoživotním vzdělávání. Knihovníci jsou vzděláváni jako poskytovatelé veřejných informačních služeb obyvatelům kraje ve veřejných knihovnách a poskytovatelé kvalifikované pomoci občanům při práci s informačními a komunikačními technologiemi. Pro tuto činnost je třeba získat také kvalifikované lektory. Knihovny také využívají služby lektorů ze vzdělávacích agentur, kteří vedou neformální vzdělávací kurzy, přičemž tuto službu platí ze svých rozpočtů. Alternativou je využívání jednotlivých dobrovolníků nebo společenství dobrovolníků, ve kterých jsou zapojeni i učitelé, kteří mohou předat své znalosti v rozmanitých kurzech nebo akademiích třetího věku, které se pořádají pod záštitou knihovny. Veřejné knihovny mohou sdílet i vzájemnou podporu při tvorbě a využívání e-learningových kurzů. Rovněž vzniká otázka, do jaké míry jsou knihovníci připraveni na práci s ohroženými skupinami. Mají knihovníci hlubší pochopení pro tyto skupiny? Patří k jejich dovednostem plánování a programování takových služeb?

Kvalifikovaní knihovníci mají mít ukončené vysokoškolské studium nebo postgraduální kurz z knihovnictví a informačních věd na knihovnické škole. Aby udrželi kontakt s vývojem svého oboru, mají se knihovníci průběžně odborně vzdělávat na formální nebo neformální základně. Je důležité, aby pracovníci veřejných knihoven udržovali spojení s knihovnickou školou ve své zemi a měli přehled o obsahu kurzů... Školení je důležitým prv-

kem činnosti veřejné knihovny. Musí existovat permanentní plán školení pracovníků všech stupňů... Rychlý rozvoj informační technologie zvyšuje význam pravidelného doškolování.... Doporučuje se, aby 0,5 až 1% celkového rozpočtu knihovny bylo vyčleněno pro účely školení. (Služby veřejných knihoven. *Směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj. Vyd. Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2002. ISBN 80-85851-14-8*).

K hlavním úkolům knihovny patří zabezpečování především knihovnických služeb a všechny ostatní služby, tedy i vzdělávací se jeví jako jakýsi nadstandard knihovní činnosti, který je sice potřeba, ale je také finančně náročný. Finanční prostředky na zajištění profesionálních lektorů jsou získávány v rámci dotací z programů VISK (např. VISK 2 - Mimoškolní vzdělávání knihovníků). V současné době jsou rozpočty knihoven značně omezovány a pracovníci knihoven jsou nuceni řešit otázku, jaké služby jsou pro uživatele knihoven opravdu nezbytné. K problematičtým otázkám patří diskuze o profesní přípravě a kvalifikaci knihovníků pro tuto práci, náročnost této práce, zvláště se specifickými a často rizikovými skupinami, které jsou v ohrožení sociálního vyloučení.

2.1.3 Bezbariérová knihovna

Skupina knihovníků se od roku 2011 podílí na vytváření projektu Bezbariérová knihovna. Cílem projektu je vytvoření standardu Handicap Friendly, jeho zavedení do knihoven a mezi širokou veřejnost a také vypracování podrobné metodiky, která by pomohla knihovnám standardu dosáhnout a nabízela by i alternativní cesty, jak určitý bod standardu splnit. Pro vytvoření standardu vznikla pracovní skupina, tvořená knihovníky a odborníky z praxe, kteří se zaměřují na práci s handicapovanými uživateli. Dále vzniklo logo HandicapFriendly, které by v budoucnu mělo sloužit jako určitá značka toho, že knihovna splňuje standard bezbariérovosti. Logo je koncipováno variabilně, aby knihovny mohly získat i jeho část, vztahující se k danému handicapu. O aktuálním dění se snažíme informovat nejen na našich stránkách, ale i na našem profilu na Facebooku <http://www.facebook.com/bezbarierovaknihovna>. (KLUČINOVÁ, Eva. Bezbariérová knihovna – cesta od vize ke standardu. *Duha*. 2011, roč. 25, č. 4 [cit. 2014-04-30])

Většina knihoven v současné době se snaží vytvářet podmínky přístupu k nabízeným knihovnickým a informačním službám pro tělesně a mentálně postižené občany. A to jak for-

mou přímého kontaktu s těmito osobami, tak formou spolupráce s neziskovými organizacemi, v nichž jsou tyto občané sdružováni. Bezbariérový přístup neznamená jen zpřístupnit prostory knihovny handicapovaným stavebními úpravami, ale hlavně těmto občanům zpřístupnit knihovní fondy a informační zdroje. Knihovny k této činnosti využívají technických zdrojů ve formě počítačů s hlasovým výstupem, čtecích lup, poslechových míst a také nabídky fondu zvukových knihoven a kulturně vzdělávacích akcí – besed, které jsou obsahově (zjednodušením obsahu) připravovány přímo pro potřeby mentálně postižených.

2.2 Význam celoživotního vzdělávání dospělého – z historie vzdělávání dospělých v krajské knihovně Františka Bartoše

Protože téma vzdělávání dospělých v knihovnách všeobecně je velmi široké, zvolila jsem zúžení obsahu této práce na pohled na vzdělávání dospělých v Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně (dále jen KFBZ). Aby byl pohled na vzdělávání v této knihovně úplný, vybrala jsem několik poznatků z historie vzdělávání ve zlínské knihovně.

První lidová knihovna ve Zlíně byla založena okolo roku 1941 (Karel STLOUKAL, *sborník Duchovní kultura zlínské oblasti*, Zlín 1940). Později založený Čtenářský spolek patřil k nejstarším doloženým spolkům ve Zlíně. Byl založen zřizovací valnou hromadou 2. 2. 1886 a počet členů byl 52. (Gottwaldovsko od minulosti k současnosti: *Z historie okresní knihovny v Gottwaldově*. 1983/5).

Hlavní vzdělávací činností tohoto spolku bylo zřízení veřejné knihovny a půjčování knih, ale také pořádání kulturních akcí – plesů, koncertů, zábav a rovněž přednášek a výletů. Přednášky byly z oborů historie, techniky, lékařství aj.

V minulosti bylo přijato několik zákonů, které vzdělávání dospělých upravovaly. Jednalo se o následující legislativní normy: Zákon č. 67/1919, o organizaci lidových kurzů občanské výchovy, tento zákon sloužil jako podklad pro lidovýchovu a osvětu za 1. republiky a dále Dekret prezidenta republiky č. 130/1945, o státní péči osvětové, zaměřený na státně politickou a kulturní výchovu. (Michal ŠERÁK: *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*, 2009).

Úspěšný zlínský podnikatel Baťa zve do Zlína k veřejným přednáškám vysokoškolské učitele. Například v roce 1918 zde přednáší Karel Engliš na téma „Vybrané kapitoly z národohospodářství“. Rozrůstající se firma zároveň nabízí zaměstnancům zdokonalovací kurzy.

Začíná se v říjnu 1918 kurzem pro koželuhy, v dalších letech přibývají jazykové kurzy esperanta a angličtiny. Baťa chce mít vzdělané zaměstnance. V roce 1932 se nabízí 36 večerních kurzů ke zdokonalování v mnoha oborech – jazyky, hospodářství, správa, právo, daně, technika, vzdělávání, zdravotnictví, tělovýchova a jiné. (Zdeněk POKLUDA: *Baťa v kostce*. Edice WALT, *Kniha Zlín*, 2013. ISBN 978-80-7473-126-6).

Vlivem působení firmy Tomáše Bati se Zlín postupně rozrůstal ve velké průmyslové město a tím přibývalo čtenářů a rozšiřovaly se možnosti knihovny. Bývalý Čtenářský spolek převedl inventář knihovny na nově vzniklou obecní knihovnu, spravovanou městem. Pobočky knihovny byly zřízeny v obecních částech i v továrním areálu. V roce 1933 se firma Baťa rozhodla převést knihovní fond svojí firemní knihovny do městské knihovny, čímž se knihovní fond zdvojnásobil (7 863 svazků).

Do knihovny pravidelně přicházeli žáci pátých tříd za účelem „výchovy ke knize“. Vedle městské knihovny existovala ve Zlíně ještě jedna veřejně přístupná knihovna. Jednalo se o odbornou knihovnu Studijního ústavu firmy Baťa a. s., která byla přístupná veřejnosti, ale financovaná firmou Baťa a. s.. Přesto, že firma Baťa měla vlastní knihovnu, vypomáhala finančně ve 30. letech také obecní knihovně, například úhradou nákupu časopisů, nebo zaplacením nákladů za sluhu, který byl k dispozici v čítárně.

V padesátých letech 20. století směřovala činnost obecní knihovny k výchovnému politickému působení, hlavně k propagaci socializace a politických událostí. Například v roce 1955 se rozšiřovaly tzv. kolektivní práce se čtenářem, bylo uspořádáno 171 čtenářských besed. Proběhla soutěž v místním rozhlasu pod názvem „Poznej, které knihy čteme“ a v roce 1958 se uskutečnila akce „Z každého domu čtenář“. Podobnou osvětovou činnost v duchu cílů socialistické kulturní revoluce upravoval zákon č.52/1959, o osvětové činnosti.

Rovněž v období sedmdesátých a osmdesátých let pořádala knihovna přednášky, výstavy, soutěže, umělecká vystoupení. Bylo uspořádáno mnoho literárních a poetických pořadů, pořádaly se soutěže začínajících literárních autorů, byli zváni známí spisovatelé a umělci. Byly pořádány pořady o literatuře a poezii. Okresní knihovna navázala spolupráci se středisky VTEI (Vědecké technické a ekonomické informace) a v rámci systémů „Mládež a kultura“ se prohlubovaly základy informovanosti mládeže. (*Stoletá historie knihovny a informační průvodce Okresní knihovnou v Gottwaldově : 1885 – 1985*. Zpracovala Vlasta Kozelková. 1. vyd. Gottwaldov: Okresní knihovna v Gottwaldově, 1985. 77 s.).

Po roce 1990 s nástupem automatizace knihovního systému a vybudováním počítačové sítě došlo i ke změnám v systému školicích a vzdělávacích akcí pořádaných knihovnou. V roce 1997 se knihovna připojila na internet.

KKFB věnuje velkou pozornost celoživotnímu vzdělávání knihovníků v oblasti informačních technologií a dalších odborných znalostí z oblasti knihovnictví. Byl postupně realizován **Program internetizace knihoven** s účastí dobrovolných knihovníků v kurzech počítačové gramotnosti. Knihovna se rovněž podílela na zpracování projektu v rámci Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů zaměřeného na vzdělávání knihovníků Zlínského kraje.

V Krajské knihovně F. Bartoše ve Zlíně jsou knihovníci vzděláváni jako poskytovatelé veřejných informačních služeb obyvatelům kraje ve veřejných knihovnách a poskytovatelé kvalifikované pomoci občanům při práci s informačními a komunikačními technologiemi (dále ICT). Základní kurzy pro práci s ICT jsou v souladu s Konceptí státní informační politiky ve vzdělávání poskytovány bezplatně. Na ostatních typech specializovaných školení v práci s ICT se účastníci školení finančně podílí. V letech 2002 - 2009 získala Krajská knihovna Františka Bartoše finanční prostředky na zajištění profesionálních lektorů v rámci dotace z programu VISK 2 - Mimoškolní vzdělávání knihovníků. V srpnu 2007 byl z prostředků Ministerstva kultury ČR v rámci programu VISK 2 obnoven hardware v počítačové učebně, byly zakoupeny výkonnější počítače. Od roku 2002 začala knihovna organizovat také kurzy počítačové gramotnosti a práce s katalogem knihovny pro veřejnost.

V roce 2009 bylo rozhodnuto o výstavbě nové budovy krajské knihovny a to revitalizací budov 14 – 15 v areálu bývalého podniku Svit. A v roce 2013 v červenci, započalo stěhování knihovny do nové budovy. Prostory staré měšťanské školy nahradily rozsáhlé haly bývalé továrny a změnilo se také vybavení školicích prostor knihovny. Byla vybudována nová počítačová učebna se samostatnými místy pro výuku a kurzy. V počítačové učebně probíhají různé typy kurzů – kurzy s knihovnickou problematikou, interní kurzy pro pracovníky krajské knihovny v dovednostech práce s ICT, s katalogem knihovny i dostupnými databázemi. Konají se zde pravidelné kurzy pro veřejnost (Internet na první pokus, Elektronická pošta pro začátečníky, Elektronická pošta prakticky a Základy práce s internetem pro seniory, E-knihy a nově také Trénink paměti) a infromatické lekce pro studenty prvních ročníků středních škol. Kromě těchto kurzů pořádá knihovna autorská čtení, besedy se spisovateli, architektky, hudebníky a historiky pro veřejnost. Pořádá besedy, soutěže a

akce pro školy a děti z řad čtenářů. Počet počítačů s přístupem k internetu stoupl z počtu 14, které byly dispozici ve staré budově knihovny na 67.

2.3 Dospělý a jeho potřeby v oblasti edukace v současné době

Vzdělání lze dosáhnout formální výchovou, např. školním systémem prvního až třetího (vysokoškolského) stupně. Lze ho dosáhnout také neformální cestou, bádáním a individuálním cvičením, ve skupině nebo v rámci sociálních hnutí. Celoživotní učení poskytuje příležitosti pro všechny, bez ohledu na věk, zájem, nadání či postavení. (Milada RABUŠICOVÁ, Ladislav RABUŠIC: *Učíme se po celý život*. 2008, ISBN 978-80-210-4779-2). Vzdělávání jedince nekončí jen ukončením základní školní docházky, případně dosažením určitého stupně vyššího vzdělání, ale jedinec je nucen ve snaze obstát pracovně a udržet krok s technickým pokrokem vzdělávat se, učit se a studovat v průběhu celého života.

2.4 Cílové skupiny využívající možnosti celoživotního vzdělávání prostřednictvím knihoven všeobecně

Cíle a využití knihovnických služeb:

Služeb knihovny jako místa dalšího vzdělávání využívají hlavně noví studenti různých forem vysokoškolského studia – denního, kombinovaného a dalších. Knihovní fond, nabídka služeb a přístupů k počítačovým databázím podporuje lidi všech věkových skupin v pokračování procesu učení. Možnost získat vyšší vzdělání podporuje šanci k získání lepšího sociálního začlenění. Kurzy počítačové gramotnosti umožňují uživatelům překlenout digitální propast a nasměrovat uživatele na další pokročilejší formy vzdělávání či získání zaměstnání. Knihovna rovněž podporuje formy spolupráce s organizacemi pracujícími s ohroženými skupinami obyvatel (sociálně ohrožení, etnické menšiny, tělesně postižení, nevidomí). Návštěva knihovny je produktivním trávením volného času a nabízí také kulturní vyžití ve formě besed a přednášek různě tématicky zaměřených.

Neformální vzdělávání uživatelů knihovny může být pochopeno jako projev seberealizace účastníka, zvýšení si vlastního sebevědomí a osobnostní rozvoj.

2.4.1 Cílové skupiny využívající celoživotní vzdělávání v KKFB ve Zlíně

1. Cílová skupina:

Vzdělávání dospělých v knihovnách a také v KKFB probíhá ve dvou úrovních. V jedné jde o vzdělávání zaměstnanců - knihovníků krajské knihovny a také knihoven regionu. V listopadu 2002 bylo otevřeno vzdělávací centrum pro knihovníky Zlínského kraje. Zajišťuje a provádí odborné vzdělávání knihovníků Zlínského kraje. Tito jsou poskytovateli veřejných informačních služeb ve veřejných knihovnách a zabezpečují kvalifikovanou pomoc uživatelům knihovny při práci s informačními a komunikačními technologiemi. Hlavním úkolem vzdělávacího centra je zajištění vzdělávání knihovníků v dovednostech práce s informačními a komunikačními technologiemi. Zaměstnanci KKFB se zúčastňují dalších odborných seminářů a školení, pořádaných SKIP, Národní knihovnou ČR, Moravskou zemskou knihovnou v Brně, krajskými knihovnami, městskými knihovnami a jinými institucemi. Zaměstnanci mají také možnost doplnit si svoji kvalifikaci v oboru informačního studia a knihovnictví na FF UK v Praze nebo SLU v Ostravě, obor vědecké informace – knihovnictví na Masarykově Univerzitě v Brně. V roce 2013 proběhly kurzy počítačové gramotnosti, odborné knihovnické, anglického jazyka a další, celkem šlo o 38 akcí, kterých se zúčastnilo 342 knihovníků z šestnácti knihoven. Jak bylo uvedeno dle metodických pokynů Ministerstva kultury je každý knihovník povinen věnovat 48 pracovních hodin ročně dalšímu profesnímu vzdělávání (u dobrovolných knihovníků v malých knihovnách je stanoven počet 10 pracovních hodin). Tento požadavek koliduje z praxí, protože zabezpečení provozu knihovny, služeb a kulturně-vzdělávacích akcí neumožňuje knihovníkům věnovat dalšímu profesnímu vzdělávání tolik času. V praxi tento požadavek splnili pouze účastníci kurzu anglického jazyka.

2. Cílová skupina

Druhá úroveň zahrnuje návštěvníky knihovny z řad veřejnosti, pro které knihovna pořádá různé počítačové a vzdělávací kurzy. Účast na vzdělávacích programech KKFB ve Zlíně není závislá na počtu registrovaných čtenářů. Zatímco počet registrovaných čtenářů podle výsledků statistik klesá, zvyšuje se počet návštěvníků kulturně-vzdělávacích akcí a kurzů.

Pro srovnání:

Rok	Registrovaní čtenáři	Návštěvníci vzdělávacích akcí	Počet akcí za rok
2011	14 377	12 632	535
2012	13 923	13 735	580
2013	13 429	14 779	591

V roce 2013 se v KKFB (v číselných ukazatelích jsou zahrnuty také obvodní knihovny Jižní Svahy, Malenovice, Díly a pobočky) uskutečnilo 591 kulturně-vzdělávacích akcí. Tento počet kromě akcí pro školy (besedy, exkurze) zahrnuje také 37 kulturně-výchovných přednášek pro dospělé s počtem 1606 účastníků a osm počítačových kurzů (práce s katalogem knihovny, internet, atd.) s počtem 44 účastníků. Tento typ kurzů zabezpečují organizačně i jako lektori pracovníci knihovny. Za rok 2013 mohou být údaje trochu zkreslené, protože z důvodu stěhování knihovny do nových prostor, byl veškerý provoz knihovny na tři měsíce uzavřen. Tato doba se sice dotkla hlavně dvouměsíčního období prázdnin, přesto i jeden měsíc činnosti knihovny mimo provoz je v celkové statistice znát. Hlavně byla téměř na půl roku omezena organizace vzdělávacích kurzů pro veřejnost.

Cílové skupiny z řad veřejnosti využívající různých forem celoživotního vzdělávání můžeme rozdělit na:

- a/ návštěvníci knihovny (registrovaní i neregistrovaní) v produktivním věku zaměstnaný, ale také bez zaměstnání
- b/ studenti
 - a/ matky na mateřské dovolené
 - b/ senioři
- c/ tělesně a mentálně postižení uživatelé knihoven
- d/ příslušníci minoritních menšin

Co se týká poslední skupiny jmenovaných, tedy minoritních menšin, KKFB ve Zlíně nemá za cíl a potřebu řešit otázku začlenění **minoritních menšin** jako jiné knihovny v republice, protože celkový podíl příslušníků menšin na celkovém počtu uživatelů knihovny je zanedbatelný. Opačný problém řeší například Masarykova veřejná knihovna ve Vsetíně, která v rámci projektu *Komunitní knihovna ve Vsetíně jako centrum dalšího vzdělávání*, vydala několik publikací, např. *Občanské vzdělávání. ISBN 978-80-904967-7*, určených jako studijní materiály pro využití ke vzdělávání ohrožených skupin obyvatel.

Hlavní cílovou skupinou využívající možnosti celoživotního vzdělávání prostřednictvím KKFB je hlavně část **seniorské** populace. Tato skupina uživatelů dosáhla seniorského věku v období zavádění výpočetní techniky do výrobních a pracovních procesů a z důvodu odchodu do důchodu, většinou nemá s prací na PC žádnou nebo minimální zkušenost. Senioři mají možnost absolvováním vzdělávacího kurzu seznámit se s novými informačními technologiemi a tímto způsobem držet krok s mladší generací. Knihovna rovněž spolupracuje s Domy a Kluby seniorů, jejichž členové ve velké míře navštěvují přednáškové pořady organizované knihovnou.

Další velmi početnou cílovou skupinou jsou **studenti**. Tato skupina ale vybočuje z mého záměru zmapovat využitelnost nabídky vzdělávacích programů krajské knihovny, protože se tak děje formou exkurzí spojených s instruktáží k práci s webovým katalogem knihovny. Tyto exkurze jsou organizovány dle požadavků škol a pedagogů a jsou tedy součástí výukového programu a nejsou samostatnou, dobrovolnou a zájmovou aktivitou samotných studentů. Výjimkou pro studenty je mimoškolní vzdělávání formou účasti na přednáškách a autorských čteních.

Méně početná je pak cílová skupina **tělesně a mentálně postižených**. Tito uživatelé knihovny jsou pravidelnými návštěvníky a využívají nabídky klasických knihovnických služeb. Zúčastňují se také besed a přednášek a výtvarných dílen pořádaných oddělením pro děti, nabídka vzdělávacích kurzů pro dospělé je uzpůsobena jejich potřebám. Kromě neziskových organizací sdružujících mentálně postiženou mládež, spolupracuje knihovna dlouhodobě s organizací SONS sdružujících osoby se zrakovým postižením (součástí knihovního fondu je nabídka zvukových knih pro nevidomé a slabozraké a těžce tělesně postižené). Spolupráce probíhá také s Praktickou školou a neziskovými organizacemi Tyfloservis, Centrum Horizont, Slunečnice, Naděje a dalšími.

Cílovou skupinou, která využívá vzdělávacích akcí knihovny jsou také uživatelé a návštěvníci knihovny z řad **nezaměstnaných**. Nezaměstnaným nabízí různé školicí a rekvalifikační kurzy Úřad práce ve Zlíně a proto jejich účast na vzdělávacích kurzech knihovny je minimální.

Malou část pak tvoří cílová skupina matek na **mateřské dovolené**, protože se jedná o mladší ročníky uživatelů knihovny a tyto jsou s novými informačními technologiemi většinou dobře obeznámeny. Dříve, když vzdělávací kurzy v knihovně začínaly, byla tato skupina celkem početná, protože matky na mateřské dovolené chtěly udržet krok s technickým

vývojem a aby po ukončení mateřské dovolené získaly práci, byly nuceny naučit se pracovat s výpočetní technikou. V současné době tato skupina sice využívá nabídku vzdělávacích kurzů málo, zato je nejčastější a velmi početnou skupinou navštěvující akce pro děti.

Velká rezerva v návštěvnosti a využívání kulturně-vzdělávacích programů je u cílové skupiny **zaměstnaných občanů** produktivního věku, a to z několika důvodů. Především ve svém zaměstnání mají většinou možnost a také povinnost se dále vzdělávat a nemají tedy potřebu využívat nabídky knihovny. A nezanedbatelný je také časový handicap. Knihovna nabízí vzdělávací kurzy v dopoledních hodinách a tento čas většinou zaměstnaným nevyhovuje. Nabídka vzdělávacích pořadů je sice časově lépe zařazena do pozdních odpoledních hodin, přesto zájem této skupiny o kulturně-vzdělávací akce není tak velký, jak bychom předpokládali. Přesto v porovnání s minulými léty, stoupla návštěvnost odpoledních kulturně-vzdělávacích akcí několikanásobně. Domnívám se, že tento jev můžeme vysvětlit pomocí demografických ukazatelů, které vykazují postupný nárůst skupiny občanů, kteří dosáhli hranice staršího produktivního věku a stáří, jsou fyzicky i duševně v relativní kondici a potřebují se ještě nějakým způsobem seberealizovat, aktivizovat a nenáročným způsobem vzdělávat.

.

3 METODY A TECHNOLOGIE VYUŽÍVANÉ PŘI NEFORMÁLNÍ M VZDĚLÁVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH SKUPIN UŽIVATELŮ KKFB VE ZLÍNĚ

3.1 Metody

Vzdělávání dospělých v systému současné knihovny probíhá formou kurzů, přednášek, besed, autorských čtení. Knihovna si vychovává své čtenáře již od dětského věku systematickou výchovou k práci s informacemi. Lekce jsou organizovány podle požadavků škol. Pracovníci knihovny zajišťují školení, instruktáže a prezentace služeb knihovny na bázi ICT pro děti, studenty a veřejnost. Vzdělávací centrum knihovníků Zlínského kraje připravuje a realizuje programy pro širokou veřejnost. Školení probíhá formou školících lekcí, většinou několikahodinových, rozdělených do několika dnů (většinou 3). Jedná se například o kurzy: Internet na první pokus, Elektronická pošta pro začátečníky, Hledání v elektronickém katalogu knihovny. Tyto kurzy se periodicky opakují, dle zájmu návštěvníků knihovny a dále přibýlo školení e-knihy a Trénink paměti. Pro školící kurzy je v prostorách zbudována učebna. Kromě samostatných počítačů pro každého účastníka, je zde k dispozici centrální audiovizuální technika. Každý kurz vede vždy jeden knihovník-lector. Absolventům kurzů je po ukončení předáváno osvědčení o absolutoriu kurzu. Některé druhy kurzů (např. práce s e-čtečkami) jsou zpoplatněny symbolickým poplatkem.

Kromě vzdělávacích kurzů pořádá knihovna pro dospělou veřejnost kulturně vzdělávací pořady různého zaměření, které jsou připraveny a moderovány lektory přímo z řad knihovníků nebo externími lektory z řad odborníků různých profesí, kteří tuto činnost vzhledem k omezeným finančním prostředkům knihovny vykonávají většinou zdarma

V souvislosti s připravovanými školeními pracuje i oddělení akvizice vybranými nákupy audiovizuálních nosičů – CD, MP3, DVD dle požadavků pracovníků, kteří zajišťují vzdělávací a výchovné pořady. Při besedách a kulturně-výchovných pořadech je využívána vlastní připravená prezentace lektorů, ukázky z youtube, nebo ukázky z audio a video nosičů z majetku knihovny, vše samozřejmě v souladu se zněním autorského zákona.

3.2 Technologie

Vzdělávání a šíření a poskytování informací může probíhat prostřednictvím počítačových databází jako jsou ANAL (databáze časopisových článků ČNB), ASPI (Sbírky zákonů), TILIA (databáze podnikatelů), EPIS od r. 1998 (Ekonomicko-právní servis), EBSCO, ProQuest (od října 2000), PCI Web, Infobanka ČTK, Naxos (databáze hudebních děl vážné hudby a jazzu). Některé jsou přístupné pouze v prostorách knihovny prostřednictvím technického vybavení knihovny. Jiné počítačové databáze jsou dostupné uživatelům knihovny buď z webových stránek KKFB vzdáleným přístupem z domova, či odjinud mimo prostory knihovny.

Důležitou otázkou je získávání lektorů, kteří jsou především z řad knihovníků - zaměstnanců knihovny, kteří lektorskou činnost většinou vykonávají souběžně s jinými knihovnickými činnostmi. K pořádání vzdělávacích aktivit pro uživatele knihovny využívá KKFB kromě vlastních zdrojů, nabídek jednotlivých dobrovolníků a partnerství s různými institucemi (školy, neziskové organizace, kulturní organizace, kluby seniorů). Knihovna samozřejmě využívá i služeb lektorů ze vzdělávacích agentur, ale tato forma je určena především pro další profesní vzdělávání knihovníků, kteří mohou ke svému dalšímu profesnímu vzdělávání využít i nabídky e-learningových kurzů NK Praha (např. Kurz katalogizace periodických dokumentů). Důvodem nízké využitelnosti externích lektorů je hlavně nedostatek finančních prostředků.

3.3 Metody práce se znevýhodněnými skupinami

Od roku 1994 začala v tehdy Okresní knihovně pomocí Okresního úřadu ve Zlíně a fondu Bariéry cílená a dlouhodobá přestavba knihovny na bezbariérové zařízení přístupné také uživatelům s tělesným či mentálním postižením. V rámci individuální péče s dětským (dyslektici, děti s kombinovanými vadami a děti ze zvláštních škol) i dospělým čtenářem navázala knihovna spolupráci s Domovem pro mentálně postižené „Naděje“ a s organizacemi pro zrakově postižené (Sons, Tyfloservis). Každý rok probíhá akce Dny nevidomých na Moravě. Knihovna ve spolupráci s organizací SONS poskytuje prostory a zázemí k vystoupení různých umělců.

Každoročně jsou organizovány informační besedy o nabídce jednotlivých oddělení knihovny a ukázky práce s počítačem. V roce 1995 byla (v původní budově) dána do pro-

vozu šikmá schodišťová plošina pro imobilní občany. Bezbariérový vstup byl zřízen také v nově otevřené knihovně, kde je rovněž zabudován hlasový navigační systém určený pro nevidomé uživatele. Nevidomí občané jsou návštěvníky především hudebních pořadů pořádaných knihovnou.

V listopadu 1995 byla otevřena v hudebním oddělení knihovna zvukových knih pro nevidomé a slabozraké občany. Tato knihovna je v provozu i v nové budově a její fond je neustále doplňován novými tituly ve spolupráci s Knihovnou K. E. Macana v Praze.

Jako doklad o práci se znevýhodněnými skupinami v KKFB ve Zlíně, uvádím část textu z článku, uveřejněném v časopise Duha:

Ve dnech 23. a 30. října 2013 proběhl v Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně dvoudenní seminář věnující se problematice návštěvníků a čtenářů knihoven se specifickými potřebami s názvem Bezbariérové knihovny. Pořadatelem byl SKIP – Sekce služeb osobám se specifickými potřebami. Vedoucí dětského oddělení Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně Jana Hoferková zaměřila svou prezentaci na programy a výčet akcí pro speciální školy a Centrum Horizont Zlín. Rovněž zmínila práci svého oddělení s dospělými mentálně postiženými, a to ve formě jejich podpory ke čtenářství nebo tematicky zaměřených „studijních hodinek“. (VRTALOVÁ, Zuzana. Bezbariérové knihovny. *Duha*. 2013, roč. 27, č. 4 [cit. 2014-04-30]. ISSN 1804-4255.)

Pro úplnost dodávám, že s mentálně postiženými pracují i pracovnice hudebního oddělení. Pravidelnými návštěvníky besed s hudební tematikou jsou např. žáci Praktické základní školy pro děti s kombinovanými vadami ve Zlíně.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE A OBJEKT VÝZKUMU

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumu je analyzovat skupiny osob, které využívají nabídky zájmového vzdělávání, které knihovna nabízí. Analyzovat převažující věkové zastoupení těchto osob, jejich nejvyšší dokončené vzdělání, požadavky a připomínky.

Knihovna připravuje vzdělávací kurzy pro veřejnost od roku 2002. Většina těchto kurzů byla a je zaměřena na zdokonalování počítačové gramotnosti návštěvníků knihovny především z řad staršího středního věku a seniorů. Kurzy by mohly využívat i mladší věkové skupiny, ale protože se konají v dopoledních hodinách, jsou navštěvovány hlavně seniory a v malé míře také nezaměstnanými a matkami na mateřské dovolené.

V roce 2009 byl proveden dotazníkový průzkum mezi uživateli knihovny, jehož součástí byla také otázka, jejíž výsledek uvádím:

Navštěvujete besedy, autorská čtení, vzdělávací kurzy a další programy knihovny?

- a) ano, pravidelně
- b) občas
- c) výjimečně
- d) vůbec ne

návštěvnost	ženy	muži	celkem	%
ano	4	4	8	6%
občas	17	14	31	24%
výjimečně	25	10	35	27%
ne	24	14	38	29%

Z výsledků výzkumu vyplývá, že minimálně jedna třetina návštěvníků knihovny nenavštěvovala žádné vzdělávací aktivity. Další jen občas nebo výjimečně a jen jedna desetina oslovených navštěvovala akce pravidelně. Dále je patrné, že akce více navštěvují ženy. Protože účast na vzdělávacích kurzech v posledních letech klesá, chtěla jsem zjistit jaká část uživatelů knihovny má o kurzy zájem, jaké je věkové zastoupení účastníků kurzů a

zájemců o kurzy a jaké jsou jejich požadavky. Podle předběžných zkušeností vyslovuji následující **hypotézy**:

1. Účastníky kurzů jsou především ženy.
2. Účastníky kurzů jsou především občané starších věkových kategorií.
3. Vzdělávání dospělé veřejnosti v knihovnách nemá budoucnost Vzdělávací kurzy zaniknou.
4. Tištěné knihy nahradí e-knihy.

Porovnáním výsledků a dalším šetřením je formulovat připomínky a případné další požadavky ze strany uživatelů knihovny.

4.2 Metody výzkumu

Jako formu výzkumu na zkoumaných vzorcích uživatelů veřejné knihovny jsem si vybrala formu kvantitativního a částečně také kvalitativního výzkumu, jde tedy o smíšený výzkum. Převažující část výzkumu je orientována kvantitativně. Kvalitativní šetření využívám pro porovnání a doplnění celkového obrazu situace. Prvním byl vlastní dotazník zaměřený zejména na motivace účastníků tohoto typu vzdělávání, zjištění jejich vzdělávacích potřeb a identifikaci překážek. Dotazník byl k dispozici návštěvníkům knihovny a byl rovněž distribuován lektory na konci vzdělávacích akcí jednotlivým účastníkům s žádostí o jeho vyplnění. Bohužel v daném časovém intervalu se konalo málo vzdělávacích akcí (každý měsíc probíhají asi 3 akce).

Kvalitativní výzkum probíhal formou rozhovorů s návštěvníky knihovny. Z těchto rozhovorů jsem se snažila vypořádat názor dotazovaných na možnosti dalšího vzdělávání v knihovně, jejich potřeby, motivace a zájmy.

4.3 Cílové skupiny výzkumu a očekávané výstupy

4.3.1 Cílové skupiny

Výzkum byl zaměřen na následující skupiny uživatelů knihoven:

- senioři
- nezaměstnaní v produktivním věku

-
- mládež a pracující s nižším stupněm vzdělání
 - minoritní skupiny obyvatel

Z výzkumného šetření by měl být zřetelný obraz situace ve vzdělávání dospělých s využitím nabídky vzdělávacích pořadů a kurzů nabízených knihovnou. Výzkumný vzorek svým charakterem odpovídal náhodnému, dostupnému výběru. Bohužel v daném časovém intervalu se konalo jen málo vzdělávacích akcí, takže tímto způsobem se dalo vyzískat poměrně málo vyplněných dotazníků od účastníků akcí (N1=34), ale další část byla nabídnuta návštěvníkům knihovny volně k vyplnění (N2=36). Dotazníky byly nabídnuty pouze dospělým uživatelům knihovny a to spíše starším věkovým kategoriím respondentům středního věku, staršího středního věku a seniorům. Několik málo uživatelů knihovny minoritních menšin (3) dotazník nevyplnilo. Tyto osoby nejsou registrovanými čtenáři knihovny a služeb knihovny využívají hlavně kvůli bezplatnému přístupu k internetu a výjimečně z potřeby reprografických služeb.

4.3.2 Očekávané výstupy

Pomocí výpočtů a rozhovorů se budu snažit dokázat nebo zavrhnout výše stanovené hypotézy. Podle výzkumného šetření z poslední doby, které bylo provedeno NK Praha ve spolupráci s výzkumnými agenturami bylo statisticky dokázáno, že největší skupinou uživatelů knihovny ve všech věkových kategoriích jsou ženy. Také já očekávám, že početnější skupinu, hlavně registrovaných čtenářů budou tvořit ženy. Ale tento předpoklad se už nemusí projevit ve statistice účastníků kurzů. Proto je mým úkolem potvrdit, nebo vyvrátit hypotézu o účasti většího počtu žen.

Další vyslovená hypotéza se týká účastníků kurzů, kde předpokládám, že účastníky kurzů budou uživatelé knihovny staršího středního a seniorského věku. Tuto hypotézu vyslovuji na základě vlastní zkušenosti z provozu knihovny. Předpokládám, že uživatelé knihovny z řad mládeže a mladšího středního věku nemají o vzdělávací kurzy zájem z důvodu časové nedostatečnosti, nebo je neoslovují svým obsahem.

Dále chci potvrdit nebo vyvrátit tvrzení, že vzdělávací kurzy pořádané v knihovnách pro veřejnost nemají budoucnost a zaniknou.

Tvrzení, že klasické knihy nahradí e-knihy je odvážné, ale mohu se pokusit zjistit, jaký názor na tuto hypotézu mají oslovení respondenti.

Dále chci potvrdit, nebo vyvrátit hypotézu, že návštěvníci knihovny mají zájem hlavně o kurzy počítačové gramotnosti. Mnoho uživatelů knihovny, hlavně z řad starší generace neumí pracovat s výpočetními systémy a chtěli by alespoň v základu využívat moderních technologií, které současná doba poskytuje, proto vyhledávají možnosti, jakým způsobem a kde by se mohli s novými informačními technologiemi seznámit a naučit se, jak s nimi pracovat. Předpokládám, že zájem bude i o jiné možnosti dalšího vzdělávání, jak vyplyne z výzkumu.

5 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU

5.1 Zpracování dotazníkového šetření zkoumaného vzorku uživatelů knihovny

1. Evidování uživatelé knihovny

evidence	ano	ne	celkem	%
muži	8	17	25	35,7%
ženy	29	16	45	64.3%
celkem	37	33	70	100%

Z výsledků vyplývá, že z celkového počtu respondentů (N=70) se dotazníkového šetření zúčastnilo 64,3% žen (tj. 45) a 35,7% mužů (tj. 25). Z toho počtu bylo registrovaných návštěvníků knihovny 37 (tj. 52,58% z celkového počtu evidovaných z čehož je 11,42% mužů a 41,42% žen). Neregistrovaných návštěvníků knihovny bylo 33 (tj. 47,14% z celkového počtu, z čehož je 24,28% mužů a 22,85% žen). Z těchto ukazatelů vyplývá, že v celkovém počtu oslovených respondentů převyšuje a to výrazně, počet žen a to hlavně v sumě registrovaných uživatelů knihovny. V počtu neregistrovaných návštěvníků knihovny, kteří se šetření zúčastnili, lehce převyšuje skupina mužů a to zhruba o 1.5% nad ženami.

Test signifikantnosti:

Hypotézy:

Nulová hypotéza: Registrovanými uživateli knihovny je více žen.

Alternativní hypotéza: Registrovanými uživateli knihovny není více žen.

uživatelé	registrovaní	neregistrovaní	celkem
muži	8	17	25
ženy	29	16	45
celkem	37	33	70

Vysvětlení použitých zkratk:

NM = neregistrovaní muži NŽ = neregistrované ženy

RM = registrovaní muži RŽ = registrované ženy

Výpočet:

Očekáváno = součet řady x součet sloupce/ celkový součet

kategorie	zjištěno	očekáváno	$(Z - O)$	$(Z - O)^2$
RM	8	13,21	-5,21	27,14
NM	17	11,78	5,22	27,24
RŽ	29	23,78	5,22	27,24
NŽ	16	21,21	-5,21	27,14

Výsledky každé kategorie vydělíme hodnotou očekáváno u každé z nich:

kategorie	$(Z - O)^2$	$(Z - O)^2 / O$
RM	27,14	27,14/13,21=2,05
NM	27,24	27,24/11,78=2,31
RŽ	27,24	27,24/23,78=1,14
NŽ	27,14	27,14/21,21=1,27

Abychom získali hodnotu chí-kvadrátu, musíme poslední čísla sečíst:

$$2,05 + 2,31 + 1,14 + 1,27 = 6,77$$

Podle stupňů $(4 - 1) \times (2 - 1) = 3$ vychází kritická hodnota chí kvadrátu podle tabulky 7,81

Hodnota chí kvadrátu je nižší, než tato kritická hodnota. Neexistuje signifikantní souvislost mezi pohlavím a registrací v knihovně. Registrovaných žen je zřejmě stejně jako mužů.

Platí tedy alternativní hypotéza. Podařilo se dokázat alternativní hypotézu, abychom mohli objektivně posoudit počet registrovaných uživatelů knihovny obou pohlaví, musel by být vzorek mnohem větší.

2. Věk

věk	muži	ženy	celkem	%
15 - 20	1	5	6	8,57%
21 - 40	6	13	19	27,14%
41 - 60	9	14	23	32,85%
60 a více	9	13	22	31,42%
celkem	25	45	70	100%

Z uvedených ukazatelů vyplývá, že nejvíce respondentů bylo středního, staršího středního a seniorského věku a to 64,27% (45 osob). To potvrdilo mé očekávání, protože v současné době se pohybuje odchod do starobního důchodu okolo 60 let věku (muži 62, ženy 60 let) a právě tato skupina tvoří největší část účastníků kurzů. Toto zjištění není ovšem zcela jednoznačné. Jak vyplývá z tabulky, celkem velké je i zastoupení respondentů 21 – 40 let (19 osob).

3. Nejvyšší ukončené vzdělání

vzdělání	NM	NŽ	RM	RŽ	celkem	%
základní	2	0	1	1	4	5,7%
Bez maturity	10	4	4	6	24	34,2%
S maturitou	4	11	3	15	33	47,1%
vysokoškolské	1	1	0	7	9	12,8%
celkem	17	16	8	29	70	100%

Z uvedených údajů vyplývá, že největší počet respondentů tvoří uživatelé knihovny se vzděláním (učební obor, či střední škola) s maturitou a to 47,1% (33 dotazovaných). Další početnou skupinu zastupují respondenti vyučení, bez maturity 34,2% (tj. 24). Jen 12,8% z dotazovaných uvádělo vysokoškolské vzdělání (9 z toho 1 bakalářské). Relativně vysoký počet dotazovaných pouze se základním vzděláním 5,7%, tvoří z části respondenti, kteří nemají ukončené středoškolské vzdělání (3).

4. Společensko-profesní zařazení

postavení	NM	NŽ	RM	RŽ	celkem	%
student	2	2	0	3	7	10%
pracující	6	4	4	13	27	38,5%
důchodce	4	4	4	11	23	32,8%
nezaměstnaný	4	5	0	1	10	14,28%
jiné	1	1	0	1	3	4,2%
celkem	17	16	8	29	70	100%

Ze 70 respondentů bylo 38,5% pracujících (27 osob) a 32,8% důchodců (23 osob). Docela velké se jeví procento respondentů bez zaměstnání 14,28% (10 osob), studenti tvoří 10% dotazovaných (tj. 7). Do kategorie označené jako *jiné* spadá 4,2% respondentů (3 osoby, z toho 1 žena na mateřské dovolené, 1 invalidní důchodce a 1 bez zařazení).

5. O jaký způsob dalšího vzdělávání máte zájem?

Typ vzdělávání	NM	NŽ	RM	RŽ	celkem	%
VŠ kombinované	1	0	1	6	8	11,42%
Univerzita 3V	0	1	1	8	10	14,28%
Kurzy, školení	13	11	5	13	42	60%
Nemá zájem	3	5	1	1	10	14,28%
Celkem	17	17	8	28	70	100%

Z výsledků šetření je zřejmé, že u oslovených respondentů je největší zájem dále se vzdělávat formou kurzů a školení 60% (tj. 42). Shoda je u dotazovaných u volby dalšího vzdělávání formou studia na univerzitě třetího věku a nezájmem se dále vzdělávat. Obě kategorie jsou 14,28% (tj. po 10). Větší zájem o další studium U3V je mezi ženami (8 dotazovaných).

6. Víte o nabídce kurzů, které knihovna nabízí?

nabídka	NM	NŽ	RM	RŽ	celkem	%
Ví	11	7	7	23	48	68,57%
Neví	6	9	1	6	22	31,43%
Celkem	17	16	8	29	70	100%

7. Máte zájem absolvovat některý z kurzů?

Zájem o kur- zy	NM	NŽ	RM	RŽ	Celkem	%
ano	12	10	6	22	50	71,43
ne	5	6	2	7	20	28,57
celkem	17	16	8	29	70	100%

Výsledky výzkumu povědomí o nabídce kurzů pro veřejnost a zájem o ně jsem rozhodla porovnat, protože takovým způsobem bychom mohli odhalit nedostatek v propagaci kurzů, ale výsledky dotazů ukázaly, že množství dotazovaných, kteří o nabídce věděli a také mají zájem některý z nabízených kurzů absolvovat je téměř shodné. O nabídce kurzů ví 68,57% dotázaných (tj.48 osob) a zájem některý z kurzů absolvovat projevilo 71,43 dotázaných (tj. 50 osob). Shodnost je také u výsledné sumy počtu respondentů, kteří o kurzech nevěděli, a tudíž o ně nemají ani zájem: 31,43% nevědělo a 28,57% o kurzy nemá zájem (poměr počtů 22:20). Z otázek po sobě následujících v dotazníku bylo patrné, že z dotazovaných osob 18 o kurzech věděli, ale neuvažují o jejich absolvování. Jak vyplynulo z dalšího šetření, dalších 18 dotazovaných o kurzech nevědělo, proto neměli možnost je absolvovat. Vzniklý rozdíl 2 dotazovaných činí nepatrnou položku 2,85%, těch, kteří nevěděli o existenci kurzů, přesto se některého zúčastnili. Z odpovědí nelze vyčíst, jakým způsobem se o existenci kurzů dozvěděli, ale nabízí se odpověď, že jejich volba zúčastnit se, byla čistě náhodná, bez vazby na aktivity knihovny, nebo byli do kurzu přihlášení některým ze svých známých (to je ale pouze moje hypotéza, kterou nemohu potvrdit ani vyvrátit).

Pro doplnění uvádím poměr respondentů, kteří o kurzech věděli-nevěděli a zúčastnili se - nezúčastnili se. O kurzech vědělo a absolvovalo je 45,71% respondentů (tj. 32), vědělo, ale nezúčastnilo se 25,71% respondentů (18), nevědělo a nezúčastnilo se 25,71% (tj. 18) a nevědělo, ale zúčastnilo se 2,85% (tj. 2) respondentů.

8. Je pro vás důležitá cena kurzu?

důležitost	NM	NŽ	RM	RŽ	celkem	%
ano	15	10	6	23	54	77,15%
ne	2	6	2	6	16	22,85
celkem	17	16	8	29	70	100%

Zda li bude kurz placen považuje za důležité 77,15% dotazovaných (tj. 54). Naopak cenu za nepodstatnou považuje 22,85% (16) dotazovaných. Z toho vyplývá, že otázka zpoplatnění kurzu je pro účastníky dotazníkového šetření důležitá. Následovala další otázka o výši případného poplatku, kterou by byl ochoten účastník kurzu zaplatit:

cena	NM	NŽ	RM	RŽ	Celkem	%
Zdarma	7	2	4	1	14	20%
Do 200,-	4	2	3	11	20	28,57%
Do 500,-	5	8	1	14	28	40%
Do 1000,-	1	4	0	3	8	11,42
celkem	17	16	8	29	70	100%

Přiznám se, že výsledek dotazníkového šetření u této otázky mne překvapil. Spíše jsem očekávala, že bude požadavek pořádat kurzy pro účastníky zdarma nebo jen za symbolický poplatek 200,- Kč. Nejvyšší počet dotazovaných, kteří byli ochotni platit, uvedl částku do 500,- Kč a to 40% (tj. 28 ze 70). Na druhou stranu tato suma nezahrnuje ani polovinu z dotazovaných, takže nemohu tvrdit, že platit vyšší cenu by byla ochotna většina z respondentů.

Poslední otázka, kterou se budu zabývat a která byla položena v dotazníku všem respondentům je:

9. Myslíte si, že má vzdělávání v knihovnách budoucnost?

Šlo o otázku otevřenou, kde mohli respondenti odpovědět zatržením nabízené odpovědi, ale také připsáním vlastního názoru. Možnosti vyjádřit vlastní názor využilo zhruba 20% dotazovaných. Jejich poznatky se budu zabývat v další části. Nyní uvádím tabulku četnosti odpovědí k budoucnosti dalšího vzdělávání v knihovnách:

budoucnost	NM	NŽ	RM	RŽ	Celkem	%
Ano, má	11	13	4	20	48	68,58%
Zatím ano	2	0	1	2	5	7,14%
Ne	2	1	0	0	3	4,28%
neví	2	2	3	7	14	20%
Celkem	17	16	8	29	70	100%

Výsledek statistiky ukazuje, že přesvědčení o budoucnosti vzdělávacích kurzů v knihovně vyjádřilo kladnou odpověď 68,58% respondentů (tj. 48 osob). Tento údaj ukazuje, že ačkoli skutečných účastníků kurzů (34 jak uvádí tabulka níže), byla necelá polovina dotázaných, tak se pro jejich další existenci musela vyslovit kladně i ta část dotázaných, kteří se kurzů nezúčastnili, ať už o nich nevěděli nebo nemají o ně zájem.

Následující výsledné údaje šetření reflektují odpovědi té skupiny respondentů, kteří se některého z nabízených kurzů **zúčastnili**.

Z celkového počtu dotazovaných, tj. 70, se kurzů nezúčastnilo 51,43% respondentů (36 osob) a zúčastnilo se 48,57% respondentů (tj. 34 osob).

absolventi	NM	NŽ	RM	RŽ	Celkem	%
Ano	5	8	8	13	34	48,57%
Ne	12	8	0	16	36	51,43%
Celkem	17	16	8	29	70	100%

Údaj **48,57%** reflektuje počet absolventů kurzů z celkového počtu dotazovaných. Z tohoto počtu (tj. 34) jsem zjišťovala, zda bylo absolvování kurzu pro ně přínosem a zda využívají nabytých znalostí v praktickém životě:

10. Bylo pro vás absolvování kurzu přínosem?

přínos	NM	NŽ	RM	RŽ	celkem	%
Ano	1	4	1	6	12	35,29%
Očekával víc	1	2	3	2	8	23,53%
Dále zdokonalovat	3	2	4	5	14	41,17%
Ne-ztráta času	0	0	0	0	0	0
celkem	5	8	8	13	34	100%

Přínos pro život po absolvování vzdělávacího kurzu uvádělo 35,29% dotazovaných (tj. 12). Tento údaj koresponduje s hodnotou uvedenou v další tabulce související s využíváním nabytých znalostí, kde 38,23% (tj. 13) respondentů uvádí, že znalosti získané v některém ze vzdělávacích kurzů často využívá.

11. Využíváte znalostí nabytých v některém z kurzů v praktickém životě?

Využití znalostí	NM	NŽ	RM	RŽ	Celkem	%
Ano, často	2	4	2	5	13	38,23%
Ano, občas	3	3	5	3	14	41,17%
Téměř nevyužívá	0	1	0	0	1	2,94%
Chce oživit	0	0	1	5	6	17,64%
nevyužívá	0	0	0	0	0	0
celkem	5	8	8	13	34	100%

Dále zdokonalovat se chce 41,17% respondentů (tj. 14) a stejný počet využívá nabytých znalostí jen občas.

12. O jakou oblast vzdělávání z nabídky knihovny máte zájem?

oblast	muži	ženy	celkem	%
Kurzy PC	9	10	19	27,14
Web knihovny	2	8	10	14,28
Osobní pošta	5	6	11	15,71
facebook	4	3	7	10
e-knihy	4	8	12	17,14
jiné	0	4	4	5,71
Nemá zájem	0	7	7	10
celkem	24	46	70	100%

Největší zájem je o kurzy práce na PC (základy práce s počítačem), následuje kurz e-knih, osobní pošta a web knihovny.

Závislost požadovaných typů kurzů na věku dotazovaných:

Typ kurzu	Do 20	21 - 40	41 - 60	60 a víc	celkem	%
Základy PC	0	1	9	12	23	32,85
Web	1	3	4	6	10	14,28
Pošta	0	1	3	7	11	15,71
facebook	1	3	2	1	7	10
e-knihy	1	7	2	2	12	17,15
Nemá zájem	2	4	1	0	7	10
celkem	6	20	21	23	70	100%
%	8,57	28,57	30	32,85	100%	

Okolo 40 roku věku stoupá zájem o účast ve vzdělávacích kurzech (62,86%). Hodnoty ukazují, že největší zájem je o základy práce s počítačem u vyšších věkových kategorií (32,86%) . Mladší dotazovaní se více zajímají o e-knihy.

Hypotéza:

Mezi absolvováním kurzu a pohlavím není žádná závislost. Kurzy absolvoval stejný počet mužů jako žen. – **nulová hypotéza**

Mezi absolvováním kurzu a pohlavím je závislost. Absolventy kurzů jsou ve větším počtu ženy. – **alternativní hypotéza**

.	absolvovali	neabsolvovali	celkem
muži	13	12	25
ženy	21	24	45
celkem	34	36	70

Očekávané četnosti:

	očekáváno	očekáváno	
muži	12,14	12,85	25
ženy	21,85	23,14	45
součet	34	36	70

Chí kvadrát:

Z		zjištěno-očekáváno	$(zjišt - očekáváno)^2$	$(zj. - oček.)^2 / oček.$
13	Muži-absolventi	0,86	0,74	0,06
12	Muži neabsolventi	-0,85	0,72	0,056
21	Ženy absolventky	-0,85	0,72	0,033
24	Ženy neabsolv.	0,86	0,74	0,031

Chí- kvadrát = 0,18

$(1-1) \times (1-1) = 0$

Výsledek: 0,18 je větší než 0, **nulová hypotéza neplatí**. Mezi pohlavím a absolventy kurzu je závislost. Kurzů se zúčastnilo více žen. Mezi ženami je o kurzy větší zájem.

Další údaje z dotazníku jen ve stručnosti:

13. Hodnocení známkou

Respondenti měli hodnotit známkou na stupnici spokojenost s obsahem kurzu. Ze 70 respondentů hodnotila většina obsah kurzu známkou 2 – spokojen/a (68). Jeden byl velmi spokojen – 1 a jeden očekával něco jiného.

14. Je vám jako lektor příjemnější muž či žena?

Dotazovaní nedělali rozdíl mezi pohlavími, většině nezáleželo na tom, zda přednáší muž nebo žena. Jen 2 respondenti upřednostnili muže a 3 ženu.

15. Jak na vás působila osobnost lektora?

Osobnost lektora hodnotili účastníci kurzů jako velmi příjemný/á nebo příjemný/á.

Další představy:

Tato otázka souvisela s dotazem na budoucnost vzdělávání v knihovnách. Šlo o otevřenou otázku a dotazovaní mohli doplnit, jaké mají představy a potřeby k obsahu kurzů nebo ke knihovnám budoucnosti. V požadavcích se objevila témata:

- Práce s videosoubory
- Přednáška o antivirových programech
- Počítačová grafika
- Práce s photoshopem
- Trénink paměti
- Jak napsat strukturovaný životopis
- Realizovat kurzy ke knihám – V tomto případě se domnívám, že dotazovanému jde o pravidelnou prezentaci novinek knihovního fondu. Pokud bychom takový kurz chtěli uskutečnit, mohlo by se jednat o knižní novinky, které v daném čase teprve prochází zpracováním. Nebo by se mohlo jednat o literární besedy spojené s prezentací knih určitého zaměření (podle autorů – začínajících, různých národností, nebo podle žánrů, atp.)
- Chtějí více přednášek k tématu genealogie
- Objevil se také požadavek na organizaci vzdělávacích kurzů v odpoledních hodinách nebo v sobotu

5.2 Zpracování rozhovorů

Rozhovory jsem uskutečnila s pěti návštěvníky knihovny. Šlo o příležitostný vzorek jedinců. Tento kvalitativní výzkum chci použít na dokreslení předcházejícího kvantitativního výzkumu provedeného formou dotazníku. Otázky rozhovorů byly formulovány podobně jako otázky v dotazníkovém šetření. Byly doplněny otázkami, které ukázaly pocity a postoje dotazovaných k problematice dalšího zájmového vzdělávání v knihovnách.

Dotazovaný č. 1

Věk: 21 let

Pohlaví: žena

Ukončené vzdělání: střední škola s maturitou, v současné době studentka vysoké školy. Je registrovanou čtenářkou knihovny a do knihovny chodí pravidelně. Půjčuje si především literaturu potřebnou ke studiu, ale občas sáhne i po beletrii. Prioritou podle jejích slov je „úspěšné dokončení vysoké školy a sehnání zaměstnání“.

O existenci vzdělávacích kurzů *vi okrajově, s počítačem si celkem poradí*. Prozatím žádný z nabízených kurzů *absolvovat nechce*. Zatím, pokud má čas, *preferuje návštěvu kulturně vzdělávacích přednášek*, když jde o téma, které ji zajímá. *Zajímá se o historii a cizí jazyky*. Zaujala ji přednáška Francouzsko – českého klubu, ale *na návštěvu přednášek nemá čas*. Z nabízených oblastí přednášek by možná absolvovala: *Citace a citační norma*, i když i toto téma *může „vygooglit“*, *ale přivítala by praktické ukázky*.

Zamýšlela se nad případnou cenou kurzu: *pokud by obsahem bylo téma, které ji zajímá*, byla by ochotna zaplatit cenu do výše 500,- Kč.

Nad budoucností vzdělávacích aktivit pořádaných knihovnou se zatím nezamýšlela, ale myslí si, že *nabízené kurzy ocení zvláště starší generace a i přednášky a besedy bývají zajímavé, takže určitě by se měly v budoucnosti pořádat*.

E-čtečky *jsou sice pohodlné a praktické, ale tištěnou knihu nenahradí*. Chybělo by jí „*šustění a vůně papíru*“.

Dotazovaný č. 2

Věk: 42 let

Pohlaví: žena

Vyučena, bez maturity, zaměstnaná. Registrovaná čtenářka knihovny, kterou navštěvuje pravidelně – minimálně 1x do měsíce. Pokud *by se měla dále vzdělávat, tak jen formou kurzů a přednášek*. Čte hlavně beletrii a občas něco z naučné literatury. Půjčovala si tituly o pěstování zeleniny, zdravé výživě a vaření nebo ruční práce.

Nabídku kurzů knihovny příliš nestuduje – nemá dopoledne čas. V budoucnu by se možná na některý z kurzů přihlásila: zajímalo by ji *zpracování digitální fotografie, skype a osobní pošta*. Kurzy by musely být *odpoledne*. Na přednášky do knihovny nechodí.

Cenu kurzu: *byla by ochotna zaplatit maximálně 300 – 350,- Kč*.

E- čtečky „*nemusí*“, dává přednost tištěné knize. Spíše se obává přetechnizace společnosti.

Dotazovaný č. 3

Věk: 58 let

Pohlaví: muž

Vystudoval VŠ, zaměstnaný. Je registrovaným čtenářem knihovny, kterou navštěvuje 1x za dva měsíce. Nabídku kurzů *si čte, ale nemá na ně čas*. Čte hlavně detektivky a naučnou literaturu z oborů historie, vojenství, životopisy a turistické průvodce.

O přednáškách knihovny *ví, ale občas mu něco unikne* – nesleduje nabídku pravidelně, spíše mu něco „*padne do oka*“. Některé přednášky v knihovně navštívil, například přednášku profesora Grygara nebo o genealogii, a když je hostem *některá ze známých osobností*.

Dále už se vzdělávat nechce, *jedině kdyby se v důchodu moc nudil, začal by studovat U3V*. Pokud by byl ochoten některý z kurzů absolvovat, *musel by se konat odpoledne nebo v sobotu*. Ale tyto aktivity si nechává do důchodu. Z nabízených kurzů by jej *zajímalo zpracování digitální fotografie*.

Cenu za kurz by byl ochoten zaplatit do výše 500,- Kč.

Bez knih a knihovny si *nedokáže život představit a tištěnou knihu by za nic nevyměnil*.

Dotazovaný č. 4

Věk: 63 let

Pohlaví: muž

Vystudoval střední školu s maturitou. Je důchodce, ale stále pracuje. Není registrovaným čtenářem knihovny, ale *do knihovny chodí celkem pravidelně*. Čte si periodika a *občas nahlédne do nějaké naučné literatury*.

O kurzech se doslechl od kamaráda, který některý z nich absolvoval. Na studium nemá čas, veškerý volný čas věnuje práci a rodině, a pokud by se měl dále vzdělávat, tak jedine formou přednášek.

Za kurz by byl ochoten zaplatit do 200,- Kč.

Myslí si, že *vzdělávání v knihovnách má budoucnost* a jednoznačně dává přednost tištěné knize.

Dotazovaný č. 5

Věk: 65 let

Pohlaví: žena

Ukončené vzdělání střední škola s maturitou. Důchodkyně, knihovnu navštěvuje pravidelně. Půjčuje si beletrii.

Jednoho z nabízených kurzů se zúčastnila a byla spokojena. Šlo o základy práce na počítači. Ještě by ráda absolvovala poštu a facebook. Také by ji *zajímal kurz digitální fotografie*.

Za kurz by byla ochotna zaplatit do 200,- Kč

Na otázku k budoucnosti dalšího vzdělávání dospělých v knihovnách odpověděla, že *je potřebné. Vzdělávací kurzy zvláště starším lidem pomáhají zvládnout nové technologie a orientovat se v současném světě. Díky možnosti osvojit si základy práce na PC drží krok s mladšími členy rodiny*. Kulturně-vzdělávací pořady hodnotí jako „úžasné“ a *doufá, že budou nadále pokračovat*. Mezi její oblíbené patří přednášky o hudbě a účast na besedách se zajímavými osobnostmi. Rovněž *tištěnou knihu považuje „za nenahraditelnou“*.

6 SHRUTÍ A VYUŽITÍ PRO PRAXI

6.1 Shrnutí výsledků

Podle výsledků zkoumané části vzorku můžeme odpovědět na vyslovené hypotézy:

1. Účastníky kurzu jsou především ženy.

Hodnota dat získaná z dotazníku vykazovala větší počet žen, které se zúčastnily dotazníkového šetření a také větší počet žen, které absolvovaly některý z nabízených kurzů.

Z výpočtů pomocí chí-kvadrátového testu jsem dospěla k výsledku, že nemohu tvrdit, že v knihovně je registrováno více žen než mužů. Byla potvrzena alternativní hypotéza.

Naopak pomocí výpočtů chí-kvadrátového testu vyšlo, že mezi pohlavím a absolventy kurzu je souvislost. Absolventy kurzů je více žen. Byla potvrzena nulová hypotéza.

2. Účastníky kurzu jsou především občané starších věkových kategorií.

Podle ukazatelů výsledků dotazníkového šetření tvoří největší skupinu účastníků kurzů věková kategorie mezi 40 – 60 a více let, kteří mají zájem hlavně o kurzy počítačové gramotnosti. Zájem o kurzy stoupá s přibývajícím věkem a to po 40 roce věku.

3. Vzdělávání dospělé veřejnosti v knihovnách nemá budoucnost. Vzdělávací kurzy zaniknou.

Toto tvrzení nepodpořil výsledek dotazníkového šetření. Téměř 70% z dotázaných se vyjádřilo, že vzdělávací kurzy jsou a budou potřeba a výsledky dotazníkového šetření potvrdily také fakta z osobních rozhovorů. Hlavním problémem neúčasti na kurzech byl uváděný důvod nedostatek času. Možnosti snad většího využití nabídky kurzů vidím v úpravě času realizovaných kurzů. Mohli bychom zkusit je organizovat také v odpoledních hodinách. Možná by takto stoupl zájem pracující veřejnosti o ně.

Jednoznačný názor mají dotazovaní na pořádání přednášek a besed. Ty považují za velmi zajímavé a potřebné.

3. Tištěné knihy nahradí e-knihy.

Názor, že tištěné knihy budou nahrazeny e-knihami se v dotazníkovém šetření vyskytl pouze u jediného dotazovaného. Také z rozhovorů vyplývá jednoznačný názor o nenahraditelnosti tištěných knih. Většina z dotazovaných vyzvedávala jedinečnost fyzického kon-

taktu s tištěnou knihou. Starší dotazovaní uváděli, že nová technika je potřebná, ale oni sami k ní nemají tak blízký vztah.

6.2 Doporučení pro praxi

Ke zvýšení návštěvnosti vzdělávacích kurzů bych doporučovala inovaci obsahu kurzů.

Dotazovaní projevili zájem o kurz, který by jim umožnil naučit se pracovat s digitální fotografií, videem, chtěli by se naučit jak psát strukturovaný životopis. Na obsah přednášek zazněl požadavek uskutečnit opět přednášku z genealogie nebo seznamovat čtenáře s novými knihami.

Byl také požadavek na časové rozvržení kurzů, tak, aby se jich mohli zúčastnit i pracující občané.

ZÁVĚR

Pomocí dotazníku a rozhovorů jsem se snažila zjistit jaký vzorek návštěvníků knihovny má o nabízené vzdělávací kurzy zájem. Jaká skupina tuto možnost dalšího zájmového vzdělávání využívá a chce využívat. Jaké mají potřeby a požadavky. Většina dotazovaných má o další vzdělávání zájem. Neupřednostňují vzdělávání institucionálního typu, ale raději se dalšímu vzdělávání věnují jako svému koníčku. Očekávala jsem, že mezi dotazovanými bude větší zájem o studium na univerzitě třetího věku, ale kladnou odpověď uvedl pouze jediný ze sedmdesáti dotázaných.

Myslím si, že další vzdělávání dospělých je přínosem pro jejich život. Starším generacím umožňuje držet krok se současnou dobou, nutí je k aktivitám a větší činnosti. Účast na různých přednáškách je pro ně nejenom zdrojem zábavy a poučení, ale také místem setkání se svými přáteli a známými.

Nezaměstnaným účast v kurzu dodává nejenom nové poznatky, ale pomáhá jim získat větší sebeúctu a sebevědomí a tím napomoci k úspěšnějšímu zařazení do zaměstnání.

V dotaznících ani v osobních rozhovorech nikdo neuvedl, že by další vzdělávání považoval za zbytečné a nepotřebné. Jako důvody neúčasti na vzdělávání uváděli nedostatek času, špatnou informovanost nebo zájem o jiný obsah kurzu. Možná bychom našli rezervy v propagaci kurzů, protože velký počet dotazovaných uváděl, že o kurzech neví, nebo jen z doslechu.

Věřím, že další zájmové vzdělávání dospělých organizované v knihovnách bude využíváno i do budoucna a role knihovny v tomto procesu bude mít i nadále nezastupitelnou úlohu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENEŠ, Milan. *Andragogika filozofie-věda*. 1.vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 122 s. ISBN 80-864-3203-3.
- [2] JESENSKÝ, Ján. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd.. Praha: Univerzita Karlova, 2000, 354 s. ISBN 80-718-4823-9.
- [3] BENEŠ, Milan a kol.. *Idea vzdělávání v dnešní společnosti*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, 110 s. ISBN 80-86432-40-8 (brož.)
- [4] BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. 1. vyd. Praha: Radix, 2012, 236 s. + 24 s. bar. příl. ISBN 978-80-86798-07-3
- [6] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 8073670402.
- [7] JAGER, Radim et al.: *Moderní přístup ke knihovnickým systémům*. Vyd.1. Praha: Cenia, 2012. ISBN 978-80-85087-95-6 (brož.)
- [8] WALKER, Ian. *Výzkumné metody a statistika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3920-5.
- [9] *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Editor Milada Rabušicová, Ladislav Rabušic. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.
- [10] JÄGER, Radim. *Moderní přístup ke knihovnickým systémům: aplikace na resort životního prostředí*. 1. vyd. Praha: CENIA, 2012, 84 s. ISBN 978-80-85087-95-6.
- [11] ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.]
- [12] POKLUDA, Zdeněk: *Baťa v kostce. Edice WALT, Kniha Zlín*, 2013. ISBN 978-80-7473-126-6).
- [13] *Stoletá historie knihovny a informační průvodce Okresní knihovnou v Gottwaldově : 1885 – 1985*. Zpracovala Vlasta Kozelková. 1. vyd. Gottwaldov: Okresní knihovna v Gottwaldově, 1985.

KURZY PRO VEŘEJNOST

E-KNIHY, E-ČTEČKY A PRÁCE S NIMI

14. a 16. dubna 16.00–18.00

- dvoudenní kurz
- vysvětlení základních pojmů, kde a jak knihy nakupovat, kde je získávat zdarma
- ukázky práce se čtečkami, vlastní čtečky vítány
- kurzovné 210 Kč

JAK NAJDU, CO HLEDÁM?

24. dubna 10.00–11.00 nebo

28. dubna 16.00–17.00

- vyhledávání v katalogu knihovny, práce s čtenářským kontem
- předpokládá se znalost práce s prohlížečem internetových stránek
- čtenářský průkaz knihovny s sebou výhodou!
- zdarma

Na akce je **nutné se předem přihlásit**: osobně u výpůjčního pultu ve 2. podlaží, na telefonu 730 581 102, příp. na e-mailu ucebna@kfbz.cz. Akce probíhají v počítačové učebně (budova 15, sál C).

14 15
BATOV INSTITUT

KRAJSKÁ KNIHOVNA
FRANTIŠKA BARTOŠE
VE ZLÍNĚ

 Zlínský kraj

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazník

Plakátek Kurzů pro veřejnost

PŘÍLOHA P I: SEZNAM ZKRATEK

KFBZ Krajská knihovna Františka Bartoše

SKIP Svaz knihovníků a informačních pracovníků

MVS Meziknihovní výpůjční služba

Dotazník

Soubor otázek k tématu Úloha veřejných knihoven v neformálním vzdělávání dospělých se zaměřením na Krajskou knihovnu Františka Bartoše ve Zlíně

1. Jste evidovaným uživatelem KKFB ve Zlíně?
a/ ano
b/ ne
2. Jste?
a/ muž
b/ žena
3. Kolik je vám let?
a/ 15 – 20 let
b/ 21 – 40 let
c/ 41 – 60 let
d/ 60 a více
4. Jakého nejvyššího ukončeného vzdělání jste dosáhl/a?
a/ základní
b/ vyučen, střední škola bez maturity
c/ vyučen, střední škola s maturitou
d/ vysokoškolské: Bc.
Mgr.
5. Vaše společensko-profesní zařazení:
a/ student
b/ pracující
c/ důchodce
d/ nezaměstnaný
e/ jiné (např. mateřská dovolená)
6. Jaká je četnost vašich návštěv knihovny?
a/ pravidelná
b/ občasná, nepravidelná (minimálně 4x za rok a více)
c/ náhodná (maximálně 4x za rok a méně)
d/ téměř nechodím (maximálně 1x ročně)
7. V případě, že nejste studentem denního studia o jaký způsob dalšího vzdělávání byste měl/a zájem?
a/ kombinovaná forma studia určitého oboru VŠ
b/ univerzita třetího věku
c/ návštěva kurzů a různých školení či přednášek
d/ o další vzdělávání se nezajímám

8. Víte o nabídce kurzů, které knihovna návštěvníkům nabízí?
a/ ano
b/ ne
9. Máte zájem absolvovat některý z kurzů pořádaných knihovnou:
a/ ano
b/ne
10. O jakou oblast vzdělávání z nabídky knihovny byste měl zájem?
a/ kurzy počítačové gramotnosti – základy práce s počítačem
b/ webové stránky a práce s katalogem knihovny
c/práce s internetem a osobní pošta
d/ facebook a skype
e/ e-knihy
f/ jiné (napište jaké).....

11. Už jste nějaký kurz absolvoval /a
a/ ano
b/ ne

Pokud odpovíte na otázku 11 ne, potom otázky 12 – 15 vynechejte.

12. Pokud jste některý z kurzů pořádaných knihovnou absolvoval/a, jakou známkou na stupnici byste jej ohodnotil/a?

Označte na následující stupnici Vaši spokojenost s obsahem kurzu:

Velmi spokojen/a	spokojen/a	méně spokojen/a	očekával/a jsem něco jiného	nespokojen/a
1	2	3	4	5

13. Bylo pro vás absolvování kurzu přínosem?
a/ ano, účast v kurzu mi otevřela nové možnosti
b/ ano, ale očekával/a jsem víc
c/ ano a chtěl/a bych se dále zdokonalovat
d/ ne, byla to ztráta času
14. Využíváte znalostí nabytých v některém z kurzů prakticky?
a/ ano, celkem často
b/ ano, ale jen občas
c/ téměř nevyužívám
d/ rád/a bych využíval/a více, ale potřeboval/a bych některé pojmy oživit
d/ nevyužívám

15. Jak na vás působila osobnost lektora?
a/ velmi příjemný/a, vše vysvětlil/a
b/ příjemný/á
c/ celkem příjemný/á
d/ absolutně nesympatický/á, nevhodný projev (napíšte důvod, např. síla a intonace hlasu, neverbální projev, špatné vysvětlování pojmů,...):
.....
16. Je vám příjemnější jako lektor muž či žena?
a/ muž
b/ žena
c/ je mi to jedno, žádné pohlaví neupřednostňuji, záleží hlavně na obsahu sdělení
17. Je pro vás důležitá cena kurzu?
a/ ano
b/ ne
18. Jakou výši poplatku byste byli za kurz ochotni zaplatit?
a/ nejlépe zdarma
b/ do 200,- Kč
c/ do 500,- Kč
d/ i více, maximálně však do 1.000,- Kč
19. Máte konkrétně návrh, jaké vzdělávací kurzy pro veřejnost by měla knihovna pořádat, co v nabídce kurzů knihovny chybí? Napište jaké:
.....
.....
20. Myslíte si, že má vzdělávání dospělých v knihovnách budoucnost?
a/ ano, například pro seznamování s novými informačními technologiemi
b/ zatím ano, ale v budoucnu nebude potřeba
c/ ne, tištěné knihy nahradí e-knihy a vše bude na internetu
d/ nevím
e/ popište krátce vaši představu knihovny budoucnosti
.....
.....
.....
.....

Děkuji za váš čas.